

hetséges. *Honi magyar önismeret és „románság-ismeret“ elválaszthatatlan fogalom-párt alkot, egymást kölcsönösen feltételező törekvést fejez ki.*

A két világháború között, az itteni magyarság reális tájékozódását szorgalmazó értelmiségiek egyik csoportja Dimitrie Gusti iskolájának faluszemléletéből és módszertanából merített. A *Korunk*, amikor bírálta ezt az egyoldalú megközelítést, azoknak a román marxistáknak a munkásságára is támaszkodott, akik között Miron Constantinescu, Ștefan Voicu és mások máig érvényes kritikai elemzéssel tapintottak rá a bukaresti szociológiai iskola fogyatékosaira. Ez az eszmei szövetség változatlanul megőrizte értékét és hatékonyságát. Nyilván nemcsak és nem is elsősorban a múlt bírálatát illetően, hanem a ma s a holnap fejlődéstendenciáinak kutatásában, a tudatos történelemalakítás közös művében.

GÁLL JÁNOS

TANULSÁGOS „LAPOK A MÚLTBÓL”

A kommunista mozgalom kiemelkedő harcosai között igen sokan egyszerre küzdenek a szó, az írás, a fegyver felhasználásával. Ezek közé tartozik Valter Roman, aki mindemellett a logarléc értője is, hiszen „civil” foglalkozása mérnök. A Katonai Kiadó gondozásában a közelmúltban napvilágot látott kötete — *File din trecut* — az 1932—1947 közötti időszakban megjelent cikkeit, rövidebb tanulmányait és más írásait, valamint elhangzott rádióbeszédeit öleli fel.

A könyvben foglalt szövegek egy része itthon jelent meg a harmincas évek elején, főleg a Román Kommunista Párt illegális kiadványaiban, a felszabadulás után pedig különböző sajtótermékekben. Többségük azonban a határokon túl látott először nyomdafestéket, vagy hangzott el a rádióban: az egyetemi tanulmányait Csehszlovákiában végző szerző ottani kiadványokban publikál, majd a Népfront győzelme idején Franciaországban él emigránsként, s ezután következik a spanyolországi időszak, amikor a spanyol nép fasizmus elleni nemzeti-forradalmi háborújának részeseként, a nemzetközi brigádok önkénteseként mint egy román tüzér-osztag parancsnoka küzd. Az ágyúk dörgése közben számtalan cikket ír, előadást tart, kiterjedt levelezést folytat. A spanyolországi dráma után franciaországi gyűjtőtáborban fogoly, majd a Szovjetunióban éli át a második világháborút, szemtanúja, részese s egyben kommentátora a fasizmus elleni élethalálharcnak. 1944. augusztus 23-a után hazatér, s a népi demokratikus forradalom kiteljesítéséért folyó küzdelem frontján vállal nem kis jelentőségű munkát (a hadsereg demokratizálásáért, a néphadsereg megteremtéséért dolgozik különböző rangban és beosztásban), miközben egy percre sem teszi le a tollat. Publikációinak egy része aláírás nélkül jelent meg, másokat álnevével szignált: Valer Ardeleanu, Virgil Georgescu, J. Iliescu, Erdélyi Péter, Valeriu Crișan. A felszabadulás után következetesen saját neve alatt ír.

A *File din trecut* kötetbe foglalt írásai Valter Roman forradalmár tevékenységének huszonöt évéről vallanak, arról az időszakról, amikor a fasizmus és a haladás erői között a harc kibontakozott és eldőlt. A szerző ezeknek az eseményeknek rem szemlélője, hanem cselekvő résztvevője, s mégis mindig megőrzi azt a szükséges távolságot, amely a történetek felméréséhez és lényegük értékeléséhez elengedhetetlen. Ugyanakkor mint az események sűrűjében tudatosan

cselekvő szereplő sohasem elégszik meg a jelenségek „tárgyilagos“ leírásával. Szilárd, de sohasem dogmatikusan merev marxista—lenini alapon, mindig a kommunista párt álláspontjára helyezkedve fűzi hozzá véleményét a leírtakhoz, s lép fel a téves és ellenséges nézetek ellen.

A nemzetközi élet, a világpolitika valamennyi lényeges mozzanatára reagál, de sohasem elvontan, hanem mindig megtalálja az összefüggéseket közöttük és a hazai helyzet, Románia konkrét kérdései között.

Írásainak, felszólalásainak, előadásainak ez a sajátossága lépésről lépésre nyomon követhető a franciaországi népfront, a spanyolországi háború, a második világháború legnehezebb, legbonyolultabb és legellentmondásosabb kérdéseinek taglalásában. Mindig eljut a hazája, Románia sorsára vonatkozó, az éppen tárgyalt eseményből, helyzetből következő konklúzióhoz. Írásainak ez a sajátossága Valter Roman alkotó marxista—lenini gondolkodására, töretlen hazafiságára és nemzetköziségére vet fényt.

Ugyanebben az összefüggésben jelentenek sokat emberi, kommunista helytállása szempontjából, de kordokumentumként is azok a cikkek, beszédek, amelyek szűkebb szülőföldje, Erdély s az itt együtt élő nemzetiségek sorsával foglalkoznak.

Számtalan írásában foglal állást Románia területi integritásának védelmében, hangsúlyozva az ország területén élő különféle nemzetiségű dolgozók jogegyenlőségén alapuló, történelmi hagyományokkal alátámasztott s a reális élet követelményei meghatározta egységének szükségességét. A Román Kommunista Párt politikájának megfelelően leplezi le a román reakció sovinizmusát, a nemzetiségek elleni manővereit, s veti el egyértelműen a fasiszmus diktálta bécsi döntést. A romániai magyar nemzetiség sorsának pozitív alakulását a kommunisták vezette MADOSZ platformján tekinti megvalósíthatónak. Ismételten szembefordul a területi revízió programjával, a hazai magyar nemzetiség soraiban szított nacionalista, reakciós, az ország egészének, ezen belül az itt élő nemzetiségeknek a létét fenyegető fasiszta vagy profasiszta indíttatású mesterkedésekkel.

Akárhol van is, bármilyen poszton tesz eleget kommunista forradalmár kötelességének, sohasem szakad el a hazájával kapcsolatos kérdésektől, s részt vállal megoldásukból. Példa erre találkozása és megbeszélése George Enescuval 1936-ban, részvétele a dr. Lupuhoz intézett memorandum megfogalmazásában, táviratváltása Titulescuval (1937), a Párizsban élő erdélyi származású magyarok 1939-ben tartott összefojetelén elhangzott előadása, az Erdély kérdésében M. M. Litvinovhoz intézett levele 1944 júliusában (amire távirati választ kapott) és még sok más megnyilvánulása.

Valter Roman rendkívül gazdag tematikájú gyűjteményes kötetének részletes ismertetése meghaladja e cikk kereteit. Az eddigiekből is kitűnik, hogy ezek az írások, beszédek — amelyeket a szerző utólag nem „retusált“ — megjelenésük és elhangzásuk idején, túlzás nélkül mondhatjuk, rendkívül nagy szerepet játszottak. Alapos dokumentáltságuk, őszinte és szenvedélyes hangjuk, színességük, fordulatos stílusuk az olvasók és hallgatók széles rétegeit nemcsak informálták, de egyszersmind mozgósították is a kommunista párt vezette harcban, a mai olvasó pedig hiteles dokumentumokat kap kézhez.

Valter Roman, a mérnök, katona, publicista, hírmagyarászó, tudományos kutató, oktató és még sok minden más, akit kommunista meggyőződése vezérelt, azokban az években szóval, tollal és fegyverrel eredményesen szolgált a kommunisták ügyét, ma pedig ideológiai, tudományos, nevelői munkájában azoknak a harcoknak a sikereire épít. A forradalmi küzdelem veteránja most testi és szellemi frissességben új, magasabb szinten áll helyt a szocialista építés frontján.